

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/Issue 7 (Nisan/April 2022), s. 365-380.
|| Geliş Tarihi-Received: 29.03.2022
|| Kabul Tarihi-Accepted: 18.04.2022
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1095340

Fakir Baykurt Üçlemesinde Kadın

The Woman in Fakir Baykurt's Trilogy

Özlem SÜRÜCÜ*

Öz

Yakın döneme kadar erkek egemen oluşumların pasif karakteri hüviyetine sahip olan kadın, bir erkeğe tabi olduğu kadarıyla ve onun kendisine sunduğu şartların kısıtlı atmosferinde nefes alabilmiştir. Toplum normlarını belirleyen ataerkil zihniyet, tanıdığı belirli roller dışında kadını insancıl birçok özellikten yoksun bırakarak onu bireylikten uzaklaştırmaya çalışmıştır. Bunun Türkiye'deki en belirgin örneği köy yaşantısıdır. Türk edebiyatına köy yaşamının gerçekçi görünümü Köy Enstitüsü çıkışlı yazarlarla birlikte girmiş, ezen ve ezilen sınıfların çatışmasının işlendiği eserlerde ezilen bir kesim olarak kadınlar da yer almıştır. Fakir Baykurt, *Yılanların Öcü*, *Irazca'nın Dirliği* ve *Kara Ahmet Destanı* adını taşıyan üçlemesinde Hacı ve ona arka olan Muhtar Hüsnü ile Irazca ve ailesinin çatışmalarını ezen ve ezilen kesim çerçevesinde verirken köy yaşantısının ataerkil atmosferindeki kadın yaşamını da tüm çıplaklığıyla sunar. Kadının hem erkek hem de yoksulluk tarafından sınırlanan yaşamı, onun erkekten ve yaşamdan istek ve beklentileriyle birlikte yansıtılırken bir yandan da edilgen konumuyla dolaylı yoldan erkeğin şiddetinin her an hedefi oluşu işlenir. Bu çalışmada kadının ataerkil zihniyetin hâkim olduğu köy yaşamındaki durumu ataerkil söylem, cinsellik, şiddet-taciz-tecavüz ve annelik çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Fakir Baykurt, köy, ataerki, kadın, erkek.

Abstract

Until the recent period, the woman, who had the passive character identity of male-dominated formations, was able to breathe as much as she was subject to a man and in the restricted atmosphere of the conditions offered by him. The patriarchal mindset that determines the social norms has tried to estrange her from individuality by depriving the woman of many humane qualities, except for certain roles that it recognizes. The most obvious instance of this in Turkey is village life. The realistic view of village life entered Turkish literature together with writers from the Village Institute and women were also taken part as an oppressed side in the works that the conflict of the oppressor and oppressed classes was perpetrated. While Fakir Baykurt, in his trilogy titled as *Yılanların Öcü*, *Irazca'nın Dirliği* and *Kara Ahmet Destanı*, gives the conflicts of Hacı and mukhtar who supports him and Irazca and her family within the framework of the oppressor and oppressed, he overtly presents the female life in the patriarchal atmosphere of village life. On the one hand, the life of a woman, which is limited both by men and poverty, is mirrored together with her wishes and expectations from the man and life, it is processed that a woman is indirectly a target of the man's violence at any time with her passive position on the other. In this study, the situation of women in village life where patriarchal mindset preponderates within the framework of the patriarchal discourse, sexuality, violence-harassment-rape and motherhood will be examined.

* Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum/Türkiye, e-posta: ozlem.surucu@atauni.edu.tr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8762-8893>.

Keywords: Fakir Baykurt, village, patriarchy, woman, man.

Giriş

1960'lı yıllarda tüm dünyaya yayılan kadın hareketleri, kadının tarih boyunca erkeğin ötesinde kalmış veya onun ihtiyaçları doğrultusunda gündeme gelmiş statüsüne karşı bir isyandır. Bu yıllarda bedensel, toplumsal, sanatsal ve siyasal özgürlüklerini kazanmaya çalışan kadınlar, kısmen bir başarı elde etseler de (Michel, 1997, s. 82-97) asıl önemli kazanım, oluşturmaya çalıştıkları bilincin günümüze dek katlanarak ulaşmasıdır. Bugün kadını merkeze alarak yapılan çalışmalar, toplumsal örgütlenmeler, sanatta kadının konumunu ele alan araştırmalar büyük ölçüde bu bilincin etkisiyledir.

Kadın sorununu ve erkek aracılığıyla kadına olan genel bakışı ele almasıyla modern dönemde feminizmin öncü isimlerinden sayılan Virginia Woolf, *Kendine Ait Bir Oda* adlı eserinde kadına dair tanımlamalardan söz eder. Woolf (2021), tarih boyunca daima erkeğin tanımına sıkıştırılmış olan kadın hakkında bazı ünlü isimlerin düşüncelerine yer verir. Kadınların eğitimi konusunda Napoleon'un olumsuz düşüncelerine karşılık Dr. Johnson'un (s. 36), erkeklerin kadınların kendinden daha üstün olduklarını bildikleri için eğitilmesini istemediklerini söyler:

Ruhları var mı yoksa ruhları yok mu? Bazı barbarlar olmadığını söylüyor. Öte yandan diğerleri kadınların yarı kutsal olduğu görüşüyle onlara tapıyor. Bazı bilgiler akıllarının daha kıt olduğunu öne sürüyor, diğerleri daha derin bir farkındalığa sahip olduklarını. Goethe onları el üstünde tutuyordu; Mussolini ise onları hakir görüyor. İnsan nereye dönse erkeklerin kadınlarla ilgili düşüncelerine rastlıyordu ve herkes farklı bir şey düşünüyordu.

Woolf aktardığı görüşlerle evrensel çerçevede hâlen geçerliliği olan, erkeğin çeşitli tanımlarına çarpa çarpa kendini var edip yaşama tutunmaya çalışan kadına yönelik algıyı sunar.

Erkeğin yönlendirmesiyle kadına toplumsal yaşamda çizilen sınır elbette sanata da yansıtacak, eril düşüncenin hâkim olduğu eserler meydana getirecektir. Türk edebiyatında bilhassa realist görüşle ortaya konulmuş eserlerde bu sınırı daha net görebilmek mümkündür. 1940'lı yıllarda kurulan ve Türkiye'de toplumsal, siyasal ve sanatsal anlamda ses getiren Köy Enstitüleri, edebiyatta hem köyde yetişen hem de realist çizgiyi benimseyen sanatçılar yetiştirmiştir. Realizmle birlikte benimsedikleri Marksist düşünce, kimi zaman bu sanatçıları idealist-romantik bir görüşe sürüklese de Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde aldıkları görevlerin de etkisiyle köy hayatını, o döneme kadar tanışılmamış bir gerçeklikle edebiyata taşımışlardır.

Köy gerçekliğini okur karşısına çıkaran Enstitü çıkışlı yazarlardan biri de Fakir Baykurt'tur. Onun "Fakir Baykurt üçlemesi" olarak anılan, *Yılanların Öcü*, *Irazca'nın Dirliliği* ve *Kara Ahmet Destanı* adlı üç eseri, Burdur'un Karataş Köyü'nden merkezdeki Karasenir Mahallesi'ne uzanan, Kara Bayram ve ailesinin yaşantısının köy ve köy sorunları düzleminde aktarıldığı bir üçlemedir. Kara Bayram'ın evinin önünden yer satın alıp ev yaptırmaya çalışan Haceli ile Bayram'ın ailesi arasında başlayan çatışmalar yıllarca sürerken bu çatışmalarda Irazca haricindeki kadınlar, ataerkil düzen tarafından pasif rollere sürüklenir ve dolaylı yoldan zarara uğrarlar. Köyün sosyal yaşamında yeri oldukça sınırlanan kadın, "namus" algısının öznesi sayıldığından varlığı genellikle düşmanlık ve çatışma olduğunda hatıra gelmiş, erkeğin intikam duygusunun aracı olmuştur. Üçlemenin son kitabı olan *Kara Ahmet Destanı*'nda Kara Bayram'ın ailesi ile birlikte şehre taşınan hikâyede bu algı, bir sonraki kuşak olan Bayram'ın çocuklarına dek sürdürülmeye devam edecektir.

Köy Enstitülü yazarların romanda ortaya koydukları fark, köy hayatını yakından tanıdıklarını ve en iyi bildikleri çevreyi anlatmanın daha iyi olacağını söyleyerek gözlemlediklerini yazmış olmalarıdır (Kaplan, 1988, s. 77). Fakir Baykurt (1998), köy romanıyla ilgili Cumhuriyet gazetesindeki bir yazısında "Bir toplumun demokratik savaşımında köylülerin, yoksulların, horlanmış ve ezilmişlerin yaşamının yazılması son derecede gereklidir." (s. 142) der. Köylerdeki sınıf çatışmasında ezilenlerin yanı sıra hiç göz önüne getirilmeyen, çoğu zaman ezildiğinin farkında bile olmayan bir diğer kesim, ataerkil zihniyetin hâkim olduğu atmosferin kadınlarıdır. Bunun bilincinde olan Baykurt (1997), Köy Enstitülü yazarlar olarak kendileri yazmaya başlayana kadar köylülerin hiç konuşmadığını söylerken kadınlara dikkat çeker. O döneme kadar sesi çıkmayan, hepsinin eline vur, lokmasını al düzeyinde silik karakterlerden ibaret olduğunu anlatırken giderek bunun değiştiğini ve kadınların dilinin çözüldüğünü vurgular (s. 180). Aynı şekilde toplumcu gerçekçi köy edebiyatının öncü metinlerinden biri kabul edilen *Bizim Köy* adlı eserinde Mahmut Makal (2009) da kadının önemine değinerek onun uygar yaşamda karşılığı olmayacak bir biçimde erkeğin gözünde neredeyse hiç değerinin olmadığını kadının gördüğü fiziksel ve sözsöz şiddet örnekleri üzerinden aktarır (s. 78-80). Enstitülü yazarların bu dikkati, romanlarda ezilen kadının köy yaşamındaki kimliğini ortaya koymaya yönelik olarak şekil alır.

Kadını köy yaşamının çetin şartlarıyla, ataerkil zihniyetin silikleştirdiği kimlikleriyle, erkeğin her türlü şiddetinin hedefinde olmasıyla ele alan Fakir Baykurt, Marksist görüşün etkisiyle kadının eril gücün altında ezilişini göstermeye çalışmıştır. Onun *Tırpan* romanını inceleyen Berna Moran (1999), geleneksel edebiyatta olduğu gibi Dürü'yü zorla evlendirildiği adamın elinden yiğit bir erkeğin değil bizzat kendisinin kurtarmış olması, bunu yaparken de yalnızca kız arkadaşlarından yardım alması üzerinde dururken Baykurt'un feminist başkaldırısına dikkat çeker (s. 192). Üçlemede böyle bir başkaldırı söz konusu olmasa da Baykurt, köy yaşamındaki kadın düşüncesini reel bir düzeyde edebiyata taşımıştır.

Ataerkil Söylem

Erkeğin egemenliğinde ve bu egemenliğin belirlediği normlarla varlığını sürdüren, kadını belli başlı görevlere atayıp onun kimliğini bu görevlerle çevreleyen zihniyet ataerkillik adı altında değerlendirilir. Ataerki tartışmalarının dünyada üç aşamayla ortaya çıktığını kaydeden Carole Pateman (2017), 17. yüzyıldan itibaren gerçekleşen tartışmaların örgütlü feminist hareketin canlanmasıyla günümüzdeki etkiye ulaştığını ifade eder (s. 41). Erkeğin yönetici gücünün baskın olduğu, kadının eylem alanının erkeğin belirlediği çerçeveyi aşamadığı ataerkil düşünce, Türkiye'de özellikle de köy yaşamını hâlen belirleyen sistemdir. Kadın köy yaşamında kendisine atfedilmiş bir takım görevlerle ön plana çıkar ve bu görevler dışında birey olarak bir statü elde edebilmesi pek mümkün olmaz.

Kadının köy yaşamındaki yansıması onun erkeğe ait bir varlık olduğu düşüncesinden hareket eder. Fakir Baykurt üçlemesinde özellikle de *Yılanların Öcü* ile *Irazca'nın Dirliği*'nde bu durum çarpıcı örneklerle verilir. Kadın bu zihniyette yalnızca cinsiyetinden değil, zaman zaman insanlığında da soyutlanarak anılır. *Yılanların Öcü*'nde Haceli'ye evlerinin önünde ev yaptırmamaya kararlı olan Irazca, Bayram ve Haçça ile birlikte bir gece Haceli'nin yaptırdığı kerpiçleri kırar. Olanları görünce gözü dönen Haceli, eline taşı alıp ilk gördüğü kişiye, Haçça'ya saldırır. Beline gelen taş, karnındaki bebeğini düşürmesine yol açtığı gibi Haçça'yı yataklara düşürür. Bekçi Mustafa, Haceli tarafından saldırıya uğrayan Haçça'yı ziyaretten dönüşünde onu, bir hayvanı betimleyen sözlerle değerlendirir:

Güzeldi Bayram'ın karısı. Hem de iyi huylu. Gelgelelim, böyle bir karının kocası varlıklı olmalı değil mi? Varlıksız adamın karısına kulağasma! Güzellik, çirkinlik hava. Karı dediğin, iyi yedi, iyi giydi mi, güzel olur dünyada! Borç biteli biraz toplamış Bayram'ınki. Ah yoksulluk!.. Üç günün içinde nasıl fark ediyor karı bak!.. (Baykurt, 2006, s. 73).

Carol J. Adams (2021), hayvanlarla kadınları genel manasıyla ele aldığı *Etin Cinsel Politikası* adlı eserinde cinsel şiddet ve et yemenin kesişim noktalarını sorgular. Buna göre “cinsel şiddetin kendisi ve kültürel imgeleri, genellikle hayvanların nasıl kesilip yenildiğiyle ilgili zihnimizdeki bilgilere dayanır.” (s. 102). Bekçi Mustafa'nın Haçça'ya bakışı, cinsel şiddetin imgeleriyle kesilmeye hazır bir hayvanı tanımlayan sözcüklerle yansıtılır. Bayram'ın borçları bittiği için Haçça'nın toparlaması yalnızca fiziksel görünümüyle ifade edilirken kadının iyi yiyip iyi giymesiyle güzelleşeceği düşüncesi vurgulanır. Kesim için yetiştirilen hayvanların da tıpkı buradaki anlatımda olduğu gibi ele alınıyor oluşu, Adams'ın sözlerini akla getirir.

Yine aynı eserde Haceli, önceki gün ev için açtığı temeli dolduran Kara Bayram'ın ailesine kızarken karısı Fatma, Haceli'ye yeni bir ev yapmaktan vazgeçip eski bir evi onarıp oturmayı teklif eder. Haceli buna sinirlenerek karısını hayvan yerine koyar: “Bin ulan şu kağnyaya, geçmiş boku! Köpek eniği gibi venileyip durma karşımda! Yoksam itaat etmiyor musun? Etmiyorsan haber ver! Haber ver de bir dakikanın içinde görüvereyim hesabını!..” (Baykurt, 2006, s. 107). Burada “köpek eniği” yerine konulan kadınla onun erkeğine itaate mecburiyeti işaret edilerek itaat etmediği takdirde “hesabının görülmesi”nden bahsedilmiş, kadının hayvanla eşleştirilmesi durumu farklı bir bağlama taşınmıştır.

Romanlarda kadın, sürekli olarak erkeğin sözlerinin ve eylemlerinin baskısı altındadır. Aynanın şiddet içeren ve her tür kahramanca eylemin yansıması olduğu görüşünü savunan Virginia Woolf, bu görüşü kadın ve erkek arasındaki ilişki ile açıklar. Erkeklerin, kadınların yetersizliği konusundaki ısrarlarını onların kadınları yetersiz görmesinden çok kendilerini ancak bu yöntemle yeterli hâle getirebilmelerine yorar. Erkeklerin dev aynasının kaynağı kadınlardır. Bundan dolayı kadınlara muhtaçtırlar. Aynası elinden alınmış bir erkeğin kokainsiz kalmış bir müptelaya dönüşeceğini söyleyen Woolf (2021), onları sabah kaldırıp güne başlatan gücü toplumun yarısından (kadınlardan) daha güçlü olduğu düşüncesine olan inançlarına yorar (s. 42). *Yılanların Öcü*'nde Haceli, Bekçi Mustafa ile konuşurken onun bir “laf küpü” olduğunu düşünüp ona soracağı şeyi aklından geçirir. Fakat ilçedeki Kaymakam aklına gelir ve vazgeçer. Çünkü memurlar “karı zapturaptına giren”lerdir: “Memur adam yılar karıdan! Ne olsa tabansızdır. Halbuysam karı dediğin soykanın yeri kapı ardıdır. ‘Höyt!’ dedirtmeyeceksin. Gemini sıkı tutacaksın!..” (Baykurt, 2006, s. 143). İlerleyen bölümlerde ise köye gelip Muhtar Hüsnü'nün yemeğini yemeden giden Kaymakam üzerine konuşan Deli Hüseyin, Kaymakam'ın evde karısıyla sorunları olabileceğini söyleyerek Muhtar Hüsnü'yü teselli etmeye çalışır. O sırada kadın, yine ataerkil söylemden nasibini alır: “Memurların karıları, çoğunluğu güzel, temiz ve rahatta olduğundan, başında kocası olduğu zaman bile duramayan çıkar. Haggaten, doğrudur bak. Hazreti Ebubekir Efendimiz ne demiş. ‘Karı milletinin ipini fazla gevşetmeyeceksin!’ Ne kadar büyük bir söz, bilene!” (Baykurt, 2006, s. 200). Buradan hareketle ataerkil düşüncede kadının yaşam alanının kısıtlanması, kısıtlanmadığı takdirde erkeğin yetersizliğinin ortaya çıkacağı ve böyle olunca erkeğin kadına sahip olamayacağı fikrinden dolayı gereklidir.

Kadınların köy yaşamında bir bireyden çok erkeğe ait bir varlık olarak çizilmesi, toplumsal hayatın şartlarından biri gibidir. Kadının kendi başına bir birey olarak alınması, ataerkil hayattaki erkeğin gücünü sarsacaktır. Pateman (2017) bunu şöyle izah eder: “Kadınlar erkeklere tabi olmalı, çünkü onlar erkeklerin siyasi düzeni için doğal

olarak yıkıcılar." (s. 150). Bu söylemin somut bir örneği ile evlerinin önüne ev yapmaya kalkışan Hacı'ye karşı çıkan Irazca'nın Muhtar Hüsnü tarafından yadırganmasıyla karşılaşılır. Söz konusu olayla ilgili Bayram'ı sorguya çeken Muhtar, "“Sen dururken dişeyli halinde anayın çıkması doğru mu?” (...) “Onu yarın odaya çağırırız. Bu kadar erkeğin içinde sorguya çekeriz. Sen bundan utanmaz mısın?” (...) “Kadın kısmı ne karışır erkeğin işine?” (Baykurt, 2006, s. 91) gibi eril söylemlerle Irazca'yı bu olaydan uzaklaştırmak ister. Uzaklaştıramayıp Muhtar odasına çağırılınca Bayram fena hâlde bozulur. Köylük yerinde evin erkeği dururken annesini çağırılmaları “namus”tur (Baykurt, 2006, s. 123). Oysa gerçekte Bayram'ın bu tepkisi, erkeklerin güç yarışına bir kadının dâhil olması ve üstelik bu kadının, yani annesinin de kendisinin önüne geçebilecek güçte olmasından kaynaklanmaktadır. Muhtar Hüsnü'nün Bayram dururken Irazca'yı sorguya çağırması ise ataerkil düşünce doğrultusunda Bayram'ı aşığılama yöntemidir.

Üçlemede kadının en temel, en insancıl özelliklerden soyutlandığı oldukça görünürdür. Toplumda erkeğin üstünlüğünü kabul eden anlayış, onu yüksekte, kadını ise daha aşağıda konumlandırır. Ruh yapısı da erkek ve kadında bu yönde gelişim gösterir. Egemen grubun gereksinim ve değer ölçütleri egemen olunan grubu şekillendirir. Bu grup egemen olanların işine gelen niteliklerle donatılır. Erkeklerin niteliği saldırganlık, zekâ, güç ve etkenlik iken kadınlardaki özellikler edilgenlik bilgisizlik, güçsüzlük, namus ve etken olamama şeklinde gelişir. Cinsel roller de bu özellikleri pekiştirir. Kadınlarda cinsel rol ev işi, çocuk bakımı gibi işlerle ortaya çıkar ve insancıl özelliklerden ilgi ve istek duyma, ilerleme ve yükselme hırsı gibi oluşumlar erkeklere bırakılır. Oysa bu özelliklerden geriye kalanlar hayvanlara özgü niteliklerdir. İnsancıl eylemlerin neredeyse tümü erkeklerin hakkı olarak kalır ve toplumdaki yer de bu şekilde belirlenir (Millett, 1987, s. 49). *Yılanların Öcü'*nde Haçça Hacı'den yediği dayakla çocuğunu düşürür ve günlerce yataktan çıkamaz. Bu sırada ziyarete gelen Fatma ile Bayram, şifreli bir diyaloga girerler. Fatma gidince Bayram karısının şüphelendiğini düşünüp onu sorguya çeker ve ona Fatma'yı sevip sevmediğini sorar. Karısının verdiği cevaplar köy yaşamındaki kadının konumuna çarpıcı bir örnektir:

“Ben mi? Bana ne? Fatma benim dostum değil, düşmanım değil! İstersen getir evine oturtakoy! Bana iyiliği bile olur daha! Bak ya şu halime! İnsan denecek yanım kaldı mı hiç? Kolay kolay kendimi toplayıp da senin keyfini çattıramam gayri! Anana söyleyim de seni bir daha eversin diye düşünüyordum zaten!..” (Baykurt, 2006, s. 228).

Üçlemenin ikinci kitabı *Irazca'nın Dirliği'*nde ise ailesini şehre taşımaya çalışan Bayram, annesini bir türlü ikna edemez. İkisinin giriştiği tartışmalarda evin gelini olarak Haçça daima sessiz kalır. Fakat Bayram onun da taşınmaya ikna olmadığını düşünerek Haçça'yı sorgular. Bu esnada Bayram'dan çok Haçça'nın bir kadın olarak öne sürdüğü gerekçeler, kadının kendi soyutlanmışlığına boyun eğişini gösterir:

Haçça, seslenmedi.

“Cevap ver dedim ulaan! Gönlün olmuyorsa söyle!..”

Benim gönlüme ne bakarsın Bayram?” dedi Haçça. “Sen nerde, ben orda. Benim senden ayrı ne cevabım olabilir? Huyumu öğrenemedin mi şimdiye kadar?”

“Haşşöylee!..” dedi Bayram. “Yola gel! Yola gel de, sahibini tanı bakalım!..”

“Ben sahibimi tanıyorum. Şimdiye kadar hiç tanımıyorum dedim mi?” (Baykurt, 2020a, s. 250).

Jack Holland (2016, s. 301), kadınlara asıl rollerinin neler olduğunu hatırlatmayı, onları sınırlayıcı tanımlamalarla kişiliksizleştirmeyi amaçlamayı mizojiniye dâhil eder. Ataerkil zihniyette kadının rolü erkek tarafından belirlenmiştir ve bu rolü aştığı an

lanetlenmeyi kabul etmiş sayılır. Nitekim Haçça da bunun bilincindedir. Adeta mülkü olduğu erkeğin her türlü fikrine iştirak etme zorunluluğunun farkındadır. “Sahibini tanı” mayı öğrenerek Holland’ın ifade ettiği gibi kişiliksizleştirilmiş olduğunun bilincinde değildir.

Benzer bir söylem üçüncü kitap olan *Kara Ahmet Destanı*’nda da karşımıza çıkar. Ahmet artık büyümüş ve ilkokulu bitirmiştir. Onu ortaokul ve lisede İmamhatip’e göndermek isteyen Bayram’a Haçça karşı çıksa da bu esnada kendi sözünün bir önemi olmadığını da dile getirir: “Bana sorarsan ortaokul, liseden başka okula gönlüm yok Bayram. Ama sormaz da zorlan verirsene, bir sına. Benim gibi Ahmet’in de yok gönlü. Ama erkeksin. Bizim gönüllerimizin olup olmadığına bakmaz, tek başına yaparsın belki” (Baykurt, 2020b, s. 32).

Ataerki, erkeğin hükmünün yanında kadının düşüncesinin önemsizliğini kadına öğretmiştir. Eril güç kadının varlığını sembolik nesne hâline getirmiş, onu daimi bir bedensel güvensizlik içine hapsedmiştir. Kadın, başkalarının bakışları tarafından var edilen, kendisinden kadınsı (güler yüzlü, sempatik, dikkatli, itaatkâr, ağırbaşlı, ölçülü gibi) davranışlarda bulunmaları, eril beklentilere boyun eğmeleri beklenen varlıklardır. Bu düşünceler kadını, başkalarının bakışını onların varoluşlarının yapıtaşı hâline getirir (Bourdieu, 2014, s. 87). Kadının medeni hâli, onun başkalarının bakışına hapsolan hayatını önemli ölçüde etkileyen bir durumdur. *Yılanların Öcü*’nde Baykurt, kadının ezilmesini “dul” kavramı üzerinden Irazca’nın anlatımıyla verir. Kocasını Kara Şâli’yi yıllar önce henüz Bayram çocukken kaybeden Irazca, köyde maruz kaldığı muameleleri hatırlar. Gerçekte bir kadının medeni hâliyle oldukça orantısız olan bu muamelelerde Irazca’yı ezmeye çalışan söylem hep aynıdır:

“Teptiler kapımı. Bayram ufak. Kimselere açamadım; dul! Fesi yasak ettikleri yıl önülceğimi kestiler; dul! Orman askeri çıktı, yeniden savaş çıktı; dul! Kemal gitti, İsmet geldi, partililik çıktı; dul! Şimdi de Köy Kurulu’na seçildim diye Deli Mehmet’in oğlu evimizin önüne ev yapmağa kalkıyor; dul! Dul olunca insandan aşağısın; dul! Belin çukur; dul! Gören binmek istiyor; dul! Dul mul, ölmedim bugünece! Bugün ölsem de gam değil! Bayram büyüdü, işini aldı önüne. Hatta bir yükten kurtulur, ölürsem. Ne yapacağım daha fazla yaşayıp; dul? Yarısı yanık odun kökü gibi, ayaklar altında; dul! Dulu, dul karıyı göstereceğim onlara!..” (Baykurt, 2006, s. 58-59).

Kırsal kesimde dul kadının toplumsal hayattaki hor görülme sınırları bu kadar geniş iken ona iyi muamelelerde bulunan kişi de bir o kadar yadırganacak, hele ki bu kişi erkeğe toplumun söz sahibi olan bölümünü oluşturan diğer erkekler arasında o erkeğin konumunu belirleyecek, ataerki ağızda çeşitli hakaretlere uğrayacaktır. *Irazca’nın Dirliği*’nde köye gelip yalnızca Irazca’nın derdini dinleyip giden Kaymakam, başta Muhtar Hüsnü olmak üzere köy kurulu üyesi ve Bayram’ın düşmanı olarak Hacı’de kin objesi hâline gelir. Muhtar ve köy kurulu üyeleri dururken bir “dul karı” ile muhatap olması, ataerki zihniyette karşılığı olmayan bir durum olduğu için Kaymakam’ın kendilerine benzemeyen yönleri, Hacı’nin aşağılama gerekçeleri olur: “Bu kavat geçmiş oraya; diyorlar ne kahve, ne Kulüp akşamları; kapanıp evine kitap okuyor! Gelmiyor, gelmiyor, bir köye geliyor, koskoca muhtarı, kurulu, kurul üyelerini arkalayacağı yerde bir dul karıyı arkılıyor!” (Baykurt, 2020a, s. 13). Kaymakam toplumcu-gerçekçi yazarların romanlarda kendilerinin sözcüsü olarak bir ideolojik karakter yaratma düşüncelerinin üçlemedeki yansıması olan, Muhtar veya köy kurulu gibi ezen tarafı değil ezilen tarafı dinlemesiyle reeldeki bürokrat sınıfından uzak bir karakterdir. Fakat burada Hacı’nin ve üçlemenin genelinde bütün köy ahâlisinin garipsediği durum, Kaymakam’ın toplumsal yaşamda horlanmaya mahkûm olan bir “dul karı”ya arka çıkmasıdır. Oysa Kaymakam, işi gereği egemen bir konumda olduğu için bir kadın üzerinde hâkimiyet

kurma fikrinden uzaklaştığı gibi bunu yapmaya çalışan erkek grubuna karşı da tavrını ortaya koymuştur. Ataerkil düzendeki iş hayatını aktaran Kate Millett, erkeğin ekonomik durumunun veya çalışma hayatının onun egemen gücünü belirlediğini söyler. Buna göre, toplumun alt tabakalarındaki erkekler genellikle erkek gücüyle bir otorite kurmaya çalışırlar. Fakat bu tabakada kadın da üretici sınıfta olduğundan erkek gücünü kadınla paylaşmak durumundadır. Oysa orta tabaka veya üstünde erkek iş hayatında egemenliğe sahip olduğundan kadın veya aile üzerinde üstünlük kurmaya pek çalışmaz (1987, s. 66).

Kadının bir erkekle bağı kalmadığında ortaya çıkan tablo bu kadar vahimken erkeğin kadınsız kalması, onun herhangi bir ihtiyacından yoksun olması şeklinde yansıtılır. Erkeğin böyle durumlardaki tek mağduriyeti cebinde parasının olmamasıdır. *Yılanların Öcü*'nde Bekçi Mustafa, Hacı'den yediği dayaktan dolayı durumu kötü olan Haçça için üzülür. Fakat Haçça'dan çok Bayram onun kafasını meşgul eder. Zira Haçça ölürse başka bir kadınla evlenmek için maddi imkânı olmayan Bayram kadınsız kalacaktır. Oysa kadın bir "gereksinim" dir:

"Varsıla göre ne var? Varsıl sayar parayı bir daha evlenir: Tırak, tırak, tırak!.. Cepteki paranın sesini duyan karı koşar, kız koşar!.. Ama yoksul kalır evsiz, damsız, karısız!.. Öküzsüz, kağnısız, tarlasız, ille de karısız!.. Hey dünya, yıkulasın! Dünya, dünya, dünya! Kül olasın! Dünya! Bir yoksulun da bir karıya gereksinimi var!.. Karı bir gereksinim! Hem de eskidi mi yenilemek şart! Karı, tarla, söğüt, gölge, yoğurt, karı!.." (Baykurt, 2006, s. 239).

Burada köylünün kalkınması için gerekli olan geçim araçları "öküz", "kağrı", "tarla", kadın ile birlikte dile getirilir. Köylü için kadın, erkeğe ait olan ve eskidikçe yenilenmesi gereken bir eşyadır. Üstelik bu eşya daha da aşağıya çekilerek erkeğin ihtiyacına göre "tarla", "söğüt", "gölge" ve "yoğurt" gibi nesnelere kadar indirgenmiştir. Bu da üçlemede köy şartlarında kadın yaşamının güçlüğünün evlilik kurumunun bozukluğuyla da pekişmiş olduğunu gösterir (Ertop, 1997, s. 116).

Üçlemede kadının nesnel durumu, erkeğin güzellik-çirkinlik algısıyla da görünür kılınır. Ataerkil düşüncede seçme ayrıcalığını tek başına elinde bulunduran erkek, kadının dış görünüşüne göre onu yargılayabilme hakkına da sahiptir. Fakat bu yargı da erkeğin niyetine, durumuna veya düşüncesine göre farklılık gösterir. Erkeğin duygularına ve isteklerine hitap eden kadın, yaşadığı toplumun doğrularının dışına çıksa bile olumlu anılır. *Irazca'nın Dirliği*'nde Bayram ile Fatma arasında Hacı'den intikam alma amaçlı başlayan cinsel birliktelikler Fatma'nın isteğiyle devam ederken Bayram, Fatma'nın güzelliğini düşünerek onu yüceltir. Bu sırada aklına gelen bir türkünün sözlerini kendi düşüncesine göre düzelterek "güzel" ve "çirkin" kavramı üzerinden kadına rol biçer: "Gözelen bal yenir, çirkinin taş taşı!" (Baykurt, 2020a, s. 74). Üçüncü kitap *Kara Ahmet Destanı*'nda ise kadının güzelliği ve çirkinliği, onun hakkını aramasına, iktidara veya erkeğin iktidarına karşı olan başkaldırısına göre de değişim gösterir. Üniversiteye başlayan Ahmet ile birlikte 1960'lı yılların öğrenci olaylarında kızlar da aktif rol alır. Bu olaylar sırasında gelen polisler öğrencileri coplarken Baykurt, bu polislerin iç monologlarını da verir. Bir polis, olaylara katılan kız öğrencilerden aile olamayacağını düşünürken kızların okutulmasına da tepki gösterir: "Bunlardan aile olmaz asla! Olsa da göt yok, göğüs yok! Vır vır; kafalarına vermişler kuvveti, etlerine bakmamışlar! Bu devirde zaten kız okutan kavatlarda suç!" (Baykurt, 2020b, s. 335). Esasen burada söz konusu olan durum kadının dış görünüşü değil, onun statüsüdür. Üniversite öğrencisi olarak hakkını aramaya çalışan bir kadının erkeğe çirkin görünmesi, onun haklarının bilincinde olmasından kaynaklıdır ve ataerkil düşünce kadının haklarına sahip çıkmasını benimsemez. Claudine Sagaert (2017), *Kadın Çirkinliğinin Tarihi* adlı eserinde bu konuya şöyle değinir:

Ezcümle, kadın çirkinse, bu kah “ukala” kah “dünyayı bereketlendirmeye yeteneksiz bir barbar” olmaya cüret etmesindedir. Haklarına sahip çıkan, belli bir eşitlik ve toplumsal statü isteyen kadın çirkindir; çünkü şimdیه kadar erkeklerin hakkı olan rolü kendisine tahsis eder. Fiziksel olarak çirkin olmasına gerek yoktur, fakat artık kadın olmadığı için çirkindir. Sadece erkeklere ve onların isteklerine ait olan şeyden başkasıyla ilgilenmez. Böylece feminizm kadını kendi doğasından koparır ve onu çirkinliğe atar (s. 106).

Romanlarında erkeğin kadına olan bakışını detaylı bir biçimde işleyen Baykurt’un bu bölümde bu sözleri bir polisin ağzından vermesi, onun bir kolluk gücü olarak siyasi otoritenin temsilcisi sayılmasından kaynaklıdır. Bu eril dile polisi sevk eden sistem de eril otoritenin bir gücüdür aslında.

Üçlemede ataerkil zihniyetin bir diğer yansıması ise “karı” veya “karı gibi” nitelemesinin erkekte bir hakaret, bir küfür etkisi yaratmasıdır. İkinci Cinsiyet adlı çalışmasında erkeğin kendisine “erkek” denildiğinde bundan ne kadar gururlandığından bahseden Beauvoir (2021a), yine erkeğin ağzında “dişi” sıfatının nasıl hakaret gibi tınladığını anlatır. Bunu da kadının erkekte uyandırdığı telaşlı düşmanlık duygusuna bağlar (s. 43). Eski Yunan ve Roma dönemlerindeki eşcinsellikten bahseden Bourdieu (2014) ise, bu ilişkide yalnızca “pasif” konumdaki kişinin aşağılandığını ve vatandaşlıktan çıkarıldığını söyler (s. 35-36). Erkek erkeğin ilişkisinde bile tahakküm kuran taraf onay görür, kuramayan yerilir. Çünkü bir erkek için en ağır aşağılanma şekli bir kadına dönüştürülmektir. Bir kadın gibi davranmak durumunda kalmak, erkek için daima bir hakarettir. *Irazca’nın Dirliği’*nde Hacı’nın kardeşi Boz Ömer ile Muhtar Hüsnü’nün oğlu Cemal’den ölümcül bir dayak yiyen Bayram, Burdur’daki hastanede birkaç ay yatmak durumunda kalmış, bu vesileyle şehir hayatının rahatlığı ile tanışmıştır. Köydeki düşmanlarını ve onlara karşı güçsüzlüğünü de düşünerek şehre taşınmanın hayalini kurar. Kaldığı hastanede iş bulmayı düşünürken burada yapacağı işin döşemeleri ve taşları süpürmek, sabah akşam paspas yapmak olacağını fark eder ve bunların erkek işi olmadığı hatırına gelir: “Gözünün önüne süpürge süpüren bir Bayram getirip utanıyor. ‘Karılar gibi...’ diyor. Sonra kendi kendine çıkıyor. ‘Ne karılar gibisi ulan? Karılar gibi mi olur? İş iştir! İşin erkeği dişisi var mı?’” (Baykurt, 2020a, s. 234-235). *Kara Ahmet Destanı’*nda ise “karı” sözcüğü erkeğin algısında küfürden farksız bir hâle bürünür. Harman sonu Irazca’nın tarlada kalan buğdayları çalınmasın diye Ahmet ve kardeşi Osman bir gece nöbet tutarlar. Onları tarlada görüp karanlıkta çıkaramayan Halil İbiş’le Ahmet arasında bir sorgulama başlar. Bu sırada “karı” sözcüğü bir küfür gibi zikredilir: “‘Biz de bu köylüyüz; ne var?’ ‘Yahu Nevar’ın karısı ölmüş, yerine sen var!’ ‘Karı mı? Karı sensin be; ağzını topla!’” (Baykurt, 2020b, s. 212-213).

Öte yandan kadın da erkeğin lâıyk gördüğü konuma boyun eğmiş ve buna uyum sağlayarak yaşamını ona göre düzenlemiştir. Çünkü toplum, erkeğin üstünlüğünü kabul etmiş, cinsler arasındaki ruhsal yapı da bu sınıflamanın içinde gelişim göstermiştir. Ataerkillikte evren bir bütün hâlinde erildir ve onu şekillendiren ve düzenleyen erkek olduğunu kadın da kabul etmiştir. Egemen grubun gereksinimlerine göre düzenlenen bu dünyada kadının daha aşağı konumda ve bağımlı olduğu konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bunun sonucu olarak kadın, toplumun diğer üyelerinin karşısına özne olarak çıkmaz, tenine ve evine kapatılmış durumda, insan suretli tanrılar karşısında edilgenliğinin bilincinde olarak yaşar (Millett, 1987, s. 49; Beauvoir, 2021b, s. 330). *Yılanların Öcü’*nde “gelenek” adı altında kadına yasak edilmiş insani durumlarla sıkça karşılaşılır. Bunlardan en dikkat çekici olanı, karı-kocanın kağnyaya binerek köyden geçmesi, daha doğrusu kadının kocasıyla birlikte kağnyaya binmesidir. Karı-koca kağnyaya binip köyden geçerse bunun dedikodusunu yapacak olanlar da yine köyün kadınlarıdır: “‘Durdur kağnyayı Bayraam!’ dedi kocasına. ‘Ben ineyim, köyün orospuları laf eder’” (Baykurt, 2006, s. 43). Baykurt bu görüşün ta ninelerden dedelerden beri böyle olduğunu

ekler. Sabahtan akşama kadar birlikte tarlada çalıştıktan sonra yarı yolda kağnıdan inen Haçça eve yürüyerek giderken Bayram'ın kağnıyla gitmesinde kimse bir sakınca görmez.

Kadının köyün ataerkil düzenindeki ezilmişliğinin bilincinde olan Irazca, kocası Kara Şâli'nin askerlik yıllarını hatırladığında bu konuya değinir: “Gitmeyin Yemen'e, Yemen'e!” diye çok dil döktük. Ta ezelden kimse dinlemezdi karı sözünü. Karı kısmının köleden kalır yanı mı var?” (Baykurt, 2006, s. 58). Irazca, kadının ezilmişliğinin, bunu tek başına değiştiremeyeceğinin farkında olsa bile kendisi de zaman zaman ataerkil güçten yararlanarak kadını ezmeye çalışır. Bu da köy yaşamında en ufak güce erişenin bile diğerini ezme çabasını hayatta kalmanın çaresi olarak benimsediklerinden kaynaklıdır.

Beauvoir'ın deyimiyle evrenin bir bütün hâlinde eril olması, kadının insani özelliklerini de oldukça sınırlandırmış, kadın belli bir çerçeve içine sıkıştırılmıştır. *Yılanların Öcü*'nde Irazca, Haçça ve Bayram'ın dövülüp yataklara düştüğü için onları ziyarete gelen Kerimoğlu, Halil İbiş, Yirik Abdullah ve Melek Hasan'a çay ikram etmek ister. Fakat kocası Kara Şâli öldüğünden beri evde doğru düzgün çay, şeker, çay bardağı gibi şeylerin olmadığını görür. O sırada Baykurt, bu durumun açıklamasını yapar: “Evde sabahları çay içme göreneği yok. Gelenek değil hiçbiri. Erkekler Nuri'nin Kahvede içer bunları. Kadınlar için, çocuklar için lüks sayılır.” (Baykurt, 2006, s. 217). Kadın ve çocuklar için evde içmenin bile lüks sayıldığı çayı erkekler kahvede, yani dışarda para karşılığı içme ayrıcalığına sahiptir. Benzer bir durum da kadınların köyden dışarı çıkma konusudur. Irazca, Muhtar'ın oğlu ve Haceli'nin kardeşinden dayak yiyip hastanelik olan Bayram'ı ziyarete gider. O sırada Irazca üzerinden kadınların köylerine hapis olmalarına değinilir: “Irazca'nın bu gidişi, ya üçüncü, ya dördüncü Burdur'a... Köyden çıkmamış kadınlardan Irazca. Kadın kısmından pek gezen olmaz ki zaten!” (Baykurt, 2020a, s. 217).

Üçlemede ataerkil düşüncenin çatısı altında kurulmuş köy ve köylü yaşamında kadın, erkeğin ona layık gördüğü yaşam koşullarının dışına çıkamadığı gibi buna rağmen onun nefrete varan söylemlerine maruz kalmıştır.

Cinsellik

Fakir Baykurt üçlemesinde kadınla ilgili öne çıkan temalardan biri olan cinsellik, köy yaşayışının kısıtlı koşullarında ve ataerkinin dayattığı kurallardan dolayı bir takım sorunlarla birlikte ele alınmıştır. Bunun yanı sıra birçok insani ihtiyaç gibi cinsellik de erkeğe tanınmış bir hak iken kadının cinselliği erkeğin ihtiyaç duyduğu düzeyde gündeme gelmiştir. *İşte Hayat* adlı eserinin girişinde yoksulluk kültürü üzerine bilgiler veren Oscar Lewis, yoksul insanların cinselliğe düşkün olduklarından bahseder (1971, s. xxvii-xxviii). Bir diğer eseri *Tepotzlán*'da (2002), erkeklerin ne kadar çok kadınla cinsel ilişki yaşarlarsa o kadar “erkek” sayıldıklarını anlatır (s. 110). Lewis'in bu görüşleri çerçevesinden bakıldığında köy veya köylü yaşantısında da durum bundan farklı değildir.

Susan Brownmiller'a (1987) göre geleneksel namus anlayışı “bir kadının (ama bir erkeğin değil) evlilik dışı cinsel ilişkiden uzak durması demektir. Cinsel eylemin bir kadının 'namus'una leke süreceği görüşü tümüyle kadını kendi aracı olarak gören erkeğin ürünüdür.” (s. 503). Üçlemede bir erkeğin evli bir kadınla bile olsa cinsellik yaşamaması hiçbir şekilde yanlış karşılanmadığı gibi köy zihniyetinde bu eylem, ona tanınmış bir hak gibi görülür. *Yılanların Öcü*'nde köyün hocası Beytullah, Kur'an okurken zamanında oğlunun kendisi gibi bir hoca olmasını ne kadar istediğini, fakat onun kadın düşkünü bir “hovarda” olup çıktığını düşünür. Oğlunun evli olduğu hâlde Gedikdiş'in Hörü ile cinsel birliktelik yaşadığı hocaların sözlerinden anlaşılmaktadır. Öte yandan kendisi de oğlu gibi evliken Arabistan'da kadınlarla ve köyde Fatmaca ile yaşadıklarını hatırlar. Bütün bu iç monologların üzerine karısının ne kadar söz dinlemez biri olduğunu, bir hoca için bunun

ne büyük talihsizlik olduğunu düşünerek hayıflanır (Baykurt, 2006, s. 29). Burada erkeğin cinsel özgürlük maceralarının üzerine karısının söz dinlemez oluşundan bir mağduriyetle bahsetmesi, Baykurt'un kadının eril zihniyet karşısındaki ezilmişliğine çekmeye çalıştığı dikkatten dolaydır.

Konu kadınların kocasına cinsel sadakatine gelince ise durum bambaşkadır. Çünkü kadına toplum tarafından atanmış bir konum vardır ve bu da erkeğin durumuna göre şekillenir. Nira Yuval-Davis (2014), *Cinsiyet ve Millet* adlı eserinde kadının konumunu şöyle açıklar:

Kadınlar genellikle topluluk içinde muğlak bir konuma sahiptir. Bir yandan (...) topluluğun birliğini, şerefini, savaşa gitmek gibi belli milli ve etnik projelerin varoluş nedenlerini simgelerler. Diğer yandan çoğunlukla beden siyasetinin kolektif "biz"inden dışlanırlar ve öznenen ziyade nesne konumunu muhafaza ederler. Kadınlık kurgusu bu açıdan, "ötekilik" özelliğine sahiptir (s. 97)

Yuval-Davis'in bu ifadelerinin karşılığını *Yılanların Öcü*'nde anlatılan savaş yıllarında görürüz. Irazca, savaş döneminde aralarında kocası Kara Şâli'nin de bulunduğu Yemen'e giden köy erkeklerini düşünür. Savaş atmosferinde dahi olsa erkek yine cinsel özgürlüğünden taviz vermemiş, geride kalan kadın erkeğini bekleyerek döndüğünde her şeye rağmen ona kucak açmıştır: "Kimse adam demez dönenlere. Üstte Allah var, biz dedik. Kırarmıştı saçları. Dökülmüştü dişleri. Ama ne olsa erkekler. Çoğu evlenmiş, döle döşe karışmış oralarda. Onca sordum Kara Şâli'ye, çok mu ateşliydi Arabistan karıları?" (Baykurt, 2006, s. 57). *Irazca'nın Dirliği*'nde ise Kara Şâli, savaş ortamındaki cinsel açlığın geldiği boyutu anlatırken sadakatsizliklerini bir zorunluluk gibi aktarır: "Kınıyorlar Araplarla evlenenleri, içgüveysi, hizmetkâr, şu bu girenleri. İnlerdik diyorum Irazca!.." (Baykurt, 2020a, s. 155). Aynı açlık geride kalan kadınlar için de geçerli olsa da onlar kocalarına sadık kalarak bu güdülerini bastırmayı tercih etmişlerdir. Bunu Irazca bizzat dile getirir: "Gidenler orda inlerdi, kalanlar burda! Çok inledim, böğürdüm ben de; ama yapmadım bir azgınlık. Yapamadım" (Baykurt, 2020a, s. 155).

Üçlemede erkeğin cinsel özgürlüğü kadın tarafından da kabul edilen ve onaylanan bir durumdur. Çünkü ataerkinin kabul ettiği erkeklik, şerefın korunması ve artırılması esasınca fiziksel erilliği önemser. Erkekten daima beklenen, cinsel güç gösterileridir (Bourdieu, 2014, s. 23). Bu düşüncenin en iyi örneğini *Yılanların Öcü*'nde Irazca verir. Hacı'nın ev için açtığı temeli Irazca, Haçça ve Ahmet geceleyin yeniden doldururlar. Ertesi gün olanları gören Hacı'nın karısı Fatma, Irazca ile konuşmaya gelir ve Bayram'a olan aşkıdan bahseder. Irazca bunu duyunca Bayram'ın Fatma'yı ikinci eş olarak alabileceğini söylerken oğlunun cinsel gücüne gururla işaret eder: "Kadın kızım!.." dedi Irazca. "Gönlün varsa, bugünden tezi yok, gel hemen otur benim eve! Evelallah, Bayram'ım seni de idare eder inşaallah! İstersen hiç gitme, hazır gelmişken!.." (Baykurt, 2006, s. 106). Erkeğin cinsel özgürlüğünü onaylayıp desteklerken kadını, yani kendi gelinini ve onun bir kadın olarak istekleri, arzuları veya fikrini görmezden gelen de yine ataerkil zihniyete tâbi olan başka bir kadındır.

Romanlarda cinselliği sembolize eden ve cinsel anlamda görünür kılınan tek kadın Fatma'dır. Fakat onun cinsel görünürlüğü de erkeğin intikamı aracılığıyla olmuştur. Evlerinin önüne ev yapmaya kalkışan Hacı'den intikam almak isteyen Irazca, Fatma'nın Bayram'a olan aşkıdan da faydalanarak cinsel birliktelikleri için önyak olur. Aslında hasmın karısının ırzına geçme olarak ele alınacak bu olay, Fatma'nın aşkıyla olumlu bir birlikteliğe dönüşür. Çünkü kocasını sevmeyen Fatma'nın cinsel hayatı da işkenceden farksızdır:

“Bir koku var bu Haceli’de, bir koku! Kötü! Çürük biber kokusu gibi bir koku! Ağzıma burnuma çaput tıkmışlar gibi bunalıyorum. Boğulacak gibi oluyorum. O kendi işinde çalınıp çırpınırken, titrerken, ben, ‘Kurtar Allah’ım beni!’ diye haykırmak istiyorum. Mapuslar gibiyim. Daracak bir demir sandıkta kapalıyım. Havamı kesmişler, boğuluyorum. Yelimi kesmişler, yanıyorum. Susadım su isterim! Bana pınar gösterin! Ben pınardan kanmam! Bayram’ın tatlı göl suları gibi parlak gözleri var. Bayram’ın diri kolları var... Bol suların isterim... Bayram’ın kollarını isterim.” (Baykurt, 2006, s. 108).

Baykurt aslında Fatma’nın kocasıyla yaşadığı cinsellik üzerinden köy yaşamında kızların istediği veya sevdiği biriyle değil, anne ve babanın uygun gördüğü bir erkekle evlendirilmesi sonucu meydana gelen trajediyi göstermek ister. Hatta köy kızlarının bu kötü kaderini ilerleyen bölümlerde Bayram’ın ağzından bizzat dile getirir: “Kızları ana-babaları everiyor köylük yerinde, kader değil!..” (Baykurt, 2006, s. 225). Bu sebeple Bayram’ın Haceli’den intikam alma isteği Fatma için bir fırsata evrilir. Fatma’nın sadakatsizliği Baykurt’un üçlemede biçtiği roller gereği olumsuz bir biçimde yansıtılmaz. Fatma’nın kocası romanlarda güç sahibi ve ezen rolündeki kişilerden biri olduğu için cinselliğiyle de olumsuz biri olarak çizilmiş, kocasını sevmeyen ve cinsel anlamda tatmin olmayan Fatma’nın gerekçeleri sıralanmıştır. Bu gerekçelerle Baykurt, köy hayatının eril gölgesi altında hiçbir zaman dile getirilmeyen bir konuyu, kadının da cinsel arzuları olduğunu ve erkeğin bu arzuları görmezden gelerek yalnızca kendi isteklerine odaklandığını da anlatmaya çalışır:

“Gönlüm baharını hiç alamıyor. Sığır gibi, mal gibiyim Deli Haceli’nin evinde! Maldan ayrıldım yok. İnsanlığım yok. Ulan eşşeğin adamı, bir kez olsun okşasan ya! Bir kez olsun şöyle eritsen ya içimin buzlarını! Serseri, tuttun mu hemen yumulmayı, ondan sonra da yan devrilip tıslamayı biliyorsun! Sen bana böyle yapınca, ben de sana bööyle yaparım işte!” (Baykurt, 2020a, s. 38).

Bedenlerin toplumsal inşasından bahseden Bourdieu, bu inşanın erkek ve kadın bedenini iki zıt konuma yerleştirmesini ve buna uygun düşecek roller yüklemesini ele alır. Buna göre cinsellik de erilliğin üstünlüğünü esas alan bir eyleme dönüştürülmüştür. Erkek cinselliğinin aktifliği simgeleyen nitelendirmelerle dile yerleşmesine karşılık kadın cinselliği yalnızca erkeğin cinsel arzularını dindirmeye yönelik, pasifliği işaret eden söylemlere dönüştürülmüştür (2014, s. 31). Fatma’nın arzularına Haceli’nin kayıtsız kalışı, Bourdieu’nün ortaya koyduğu, erkeğin aktifliği ile kadının pasifliğinin ataerkil düşüncenin normlarına uygun oluşu sebebiyle benimsenmesinden ileri gelir.

Esasen köydeki bütün kadınlar bu konuda Fatma kadar şanssız değildir. Kocasını seven ve cinsel hayatından memnun olan Haçça’nın derdi, köy yaşamının kısıtlı şartları dolayısıyla maaile tek göz odada yatıp kalkıyor oluşlarıdır. Kaynanası İrazca’dan çekinen Haçça, kendi kendine konuşurken cinselliğini rahatça yaşayamıyor olmasından yakınır: “Bayram’la yatarken canım Bayram’a bir şeyler demek istiyor, diyemiyorum! Öperken şap şap ses çıkarmak istiyorum, çıkaramıyorum! Dünya haram gibi! Kayıtlı kocam haram gibi! Hırsızlık gibi tıpkı!.. İnsan utanıp duruyor her gün!” (Baykurt, 2006, s. 138). Haçça’nın şikâyetçi olduğu bir diğer konu da çocuk korkusudur. Doğum kontrol yönteminin olmadığı veya köylere kadar ulaşmadığı 1950’li yıllarda köylü için cinsellik, çocuk korkusunun kısıtladığı bir eylemdir: ““Bu çocuk korkusu olmasa Bayram, ben seni öyle bir seveceğim, öyle bir seveceğim, yani nasıl seveceğim, bunu sana kolay anlatamam” (Baykurt, 2006, s. 41). Köyün ve köylünün her türlü sorununu ele almaya çalışan Enstitülü yazarlardan biri olarak Baykurt, son derece önemli bir konu olan aile planlamasına da kadının cinsellik çekincesi üzerinden değinmiş olur.

Üçlemede kadının çocuk korkusunun da erkeğin silahı hâline gelmiş olduğunu görürüz. Doğum kontrolünün olmaması, kadının hamile kalıp kalmamasını erkeğin

vicdanına bırakılmış bir duruma dönüştürmüş, erkek de bu silahını kadına doğrulttuğu kadar toplum içinde diğer erkekler tarafından muamele görür hâle gelmiştir. Beauvoir'ın deyimiyile erkeğin ayrıcalıklı konumunu onun biyolojik saldırganlığı belirlediği gibi arzularının şiddetini bir hak gibi ileri sürmesi onun egemenliğinin göstergesi sayılır. Erkek erotik yetileri güçlüyse eğer, güçlüdür. Kadın ise onun karşısında yalnızca edilgen bir nesne konumundadır (2021b, s. 107). *Yılanların Öcü*'nde kerpiçlerini kırdıkları için Haçça'ya saldıran ve çocuğunu düşürmesine sebep olan Haceli'yi Muhtar Hüsnü yanına çağırır. Eğer Haçça ölürse hem Haceli hapse düşeceği hem de kendisinin başı belaya gireceği için Muhtar, Haceli'ye demediğini bırakmaz. Haceli kendini savunmak için Haçça'nın hamile olduğunu bilmeden ona saldırdığını söylediğinde Muhtar, Karataş insanının tek eğlencesinin cinsellik olduğunu söyleyerek çıkışır. Bu sırada Bayram'ı, karısını hamile bırakmasından dolayı yetenekli bir erkek olarak gösterirken Haceli'yi karısının karnını boş bıraktığı ve Bayram'ı da öyle zannettiği için "avanak" olarak tanımlar:

"Bu Dertli Karı'nın Bayram, anasıyla danasıyla bir odanın içinde yatmakta olduğu halde gene de çataşmanın yolunu bulur! Uyurken yanaşır kariya! Sen evde selbes olduğun halde karının karnını boş bırakırsın, o doldurur! Sen bu karı karnı doldurma işinde ne derece avanaksan, beriki işlerde de o derece avanaksın! Maşa varken ateşi elinle tutuyorsun!" (Baykurt, 2006, s. 201).

Eserlerde cinsellik konusu erkek için bir özgürlük alanı olarak, eril gücü kanıtlama şeklinde işlenmişken kadının cinselliği erkeğin intikam duygusuyla, cinsel gücünü kanıtlama biçiminde ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Baykurt, köy kadınının hiçbir zaman ifade edilmeyen cinsel arzularına dikkat çektiği gibi yoksulluğun sonucu olarak kısıtlanan yaşamlarda cinselliğin de çekince hâline gelmesini dile getirir.

Şiddet, Taciz ve Tecavüz

Güçlü ile güçsüzün daima savaş hâlinde olduğu ve güçlünün gücünü en kaba biçimde ortaya koymaya çalıştığı köy yaşamı şartlarında kadın da güçsüz taraf olarak sık sık erkeğin hedefi olur. Üçlemede erkeğin kadın karşısında gücünü gösterme şekilleri şiddet, taciz ve tecavüz şeklinde ortaya çıkar. Bu bağlam bazen, erkeğin erkeğe gücünü kanıtlamaya çalışma şeklinde de biçim değiştirebilmekteyse de kaba güce maruz kalan yine kadındır.

Erkeğin şiddetini ataerkil çerçevede ele alan Kate Millett (1987), geleneksel düzenlerde evin reisine karısı veya çocukları üzerinde şiddet uygulama, onları öldürme veya satma hakkının verildiğini ifade eder (s. 61). Üçlemede erkeğin kadına fiziksel veya cinsel şiddeti, ataerkilliğin de etkisiyle sıkça karşılaşılan bir durumdur. Kadın dayakla yola getirilecek bir varlık olarak görülür ve erkeğin gücü bu şekilde ortaya konur. *Kara Ahmet Destanı*'nda Bayram ile Haçça Ahmet'in hangi okula gönderilmesi gerektiği konusunda sürekli tartışır. Bayram oğlunu İmamhatip'e göndermek istese de Haçça bunu engellemek için elinden gelen her şeyi yapar. Ne karısına ne de çocuklarına sözünün geçmediğini gören Bayram, çözümün dayakta olduğunu düşünür: "Sıkı bir sopa çekmeden, korkutucu gözdağı vermeden yola gelmeyecek bu avrat, hem de çocuklar. Ne yönelttiğin yola gidecek, ne namaz kılacaklar" (Baykurt, 2020b, s. 35). Bu düşüncelerle Haçça'ya atacağı dayanın planını yapar. Fakat burada yalnızca fiziksel şiddet değil, cinsel şiddet ve Haçça'yı arzusu dışında hamile bırakıp onu daha fazla kısıtlama düşüncesi de dile getirilir. Bu düşünce, erkeğin kadın üzerinde kurduğu hâkimiyetin ulaşabileceği boyutların çarpıcı bir göstergesidir:

"Bu kariyi olmazsa yatakta mı ezse iyice? Başka çocuk istemiyorum ayaklarıyla, dikbaşlılık ediyor. İyice ezip, hem de çocuğa bırakıp, yeni bir sıkıntı mı sarsa başına? Yoksa Ahmet

konusunu yatakta açıp kavgayı yatakta mı koparsa? Çocuklar öteki gözde yatıyor nasıl olsa! Gece yarısı geçtikten sonra dolar saçını bileğine, benzetir güzelce!” (Baykurt, 2020b, s. 35-36).

Aynı kısımda Haçça'nın komşusu da kocasından haftada bir yediği dayağı anlatır. Fakat sözlerinin sonunda kocasının da hayattan dayak yediğini iddia ederek kendi yediği dayağa bir dayanak bulur: “Dışarda dolup evde boşalırlar. Yaşam onları dövüyor, onlar bizi.” (Baykurt, 2020b, s. 55). Konur Ertop (1997) bunu “Dayağın yanlış gelenek-görenekler yanında toplumsal bir açıklaması” olarak değerlendirir (s. 116). Bir diğer komşu, kocasının kendisine dayak atmasının dikkat çekici bir sebebinin öne sürer. Karısının yaptığı yemeği beğenmeyen koca, yemeği komşuda yemeye bahane yaratmak için karısını döver: “Ali de öfkelenmiş mi, kafama iki yumruk vurup Bayramgil’de alıyor soluğu. Canı değişik yemekler isteyince kafayı çalıştırıyor.” (Baykurt, 2020b, s. 56). Her iki örnek de erkeğin şiddeti karşısında kadının insani duygulardan kendini nasıl soyutladığının trajik bir göstergesidir.

Şiddetle birlikte romanlarda öne çıkan bir diğer unsur da intikam şekli olarak “ırza geçme” düşüncesidir. Şiddetle bilek gücünü ortaya koymaya çalışan erkek, tecavüzle de cinsel gücünü kanıtlamak ister. Kaba kuvvet, cinsel karakterde en uç nokta olarak ırza geçme olayıyla görünür olur. Bir erkeğin başka bir erkeğe karşı işlediği suçun cezası olarak onun kadınının ırzına geçme şeklinde geleneksellikte yer bulur. Bu olayın kadınlardaki utancı da onları kendi haklarını aramaktan alıkoymuştur. Aynı zamanda cinsellik, zorbalık ve işkence duygularıyla da bütünleştirilir. Bunları Kate Millett (1987), ataerkil toplumların tipik tutumları şeklinde yorumlar (s. 79-80). *Yılanların Öcü*’nde bu intikam türü oldukça yaygındır. Kadın olmasına rağmen ataerkil düşüncenin izlerini taşıyan Irazca, evlerinin önüne ev yapmaya kalkışan Haceli’yi tehdit eder. Tehdidi Bayram’ın Haceli’nin karısını koynuna almasıyla ilgilidir:

“Sana demin de anlattım; benim üç günlük ömrüm kaldı şurda! Seninse var daha. Öldür beni. Ben kabire, sen cezaevine! O zaman benim oğlum raprahat oturur evinde. Canı isterse senin Fatma’yı koynuna alır, bir güzel yatar! Eğer benim oğlum almazsa kendi öz kardaşlarından biri alır. Koca ovaya rezil olursunuz sülalecek.” (Baykurt, 2006, s. 64-65).

Nitekim bu düşüncesini yerine getirmesi için Bayram’ın da aklını çelmeyi başarır. Çünkü Haceli’nin karısı Fatma’nın Bayram’a olan aşkıdan haberdardır ve Haceli’den intikam almak niyetindedir. Böylelikle erkeğin zayıf yönüne temas ederek Bayram’a Fatma ile cinsel birliktelik yaşadığı takdirde sevap kazanacağını bile ileri sürer: “Bayram, dinle beni! Bu kancık ne zamandır cayır cayır yanyor aslanım! Alaf almış gibi yanyor ne zamandır. Söndürüver şunu Bayram! Nasıl olsa temelleri gene açtırdı kocası! Anladın mı koçum, sevaptır!..” (Baykurt, 2006, s. 123). Baykurt, romanda ezilen taraf olarak idealize etmeye çalıştığı Bayram’ın düşman tarafın kadınının ırzına geçmesini o kadını Bayram’a âşık edip kötülüğünü törpülemeye çalışmıştır.

Haceli’den alınmak istenen intikam ona ait bir “mülk” şeklinde düşünülen karısı Fatma’ya yönlendirilmiştir. Kadının korunmasını üstlenen koca, baba veya erkek kardeş onun bedenine sahip olmakla birlikte toplumdaki yerini de taşınır mal düzeyine indirgemişlerdir. Böylelikle bekâret ve tekeşlilik yerleşmiş, kadının bedenine karşı işlenen suç erkeğin malına karşı işlenmiş sayılmıştır. Irza geçme de erkeğin erkeğe karşı işlediği mülkiyet suçu sayılmıştır ve buradaki mülk de kadındır (Brownmiller, 1984, s. 17-18). *Irazca’nın Dirliği*’nde, ne yapıp edip evini yaptırtmayan Kara Bayram ve ailesinden intikam alma düşüncesi bu defa Haceli’yi sarar. Bayram’ın kendi karısıyla intikam amaçlı cinsel bir birliktelik yaşadığından habersizdir. Fakat onun da zihniyeti aynı doğrultuda işlediğinden Bayram’dan intikam almak için Haçça’ya tecavüz etmeyi veya ettirmeyi düşünür (Baykurt, 2020a, s. 13-14).

Aynı düşünce *Kara Ahmet Destanı*'nda yine Irazca'nın ağzından gündeme gelir. Ahmet Muhtar Hüsnü'nün evini yakınca Muhtar Irazca'dan şüphelenir ve Irazca'nın sırtına taş bağlatıp yürüterek onu işkenceyle ilçedeki karakola götürür. Yolculuk esnasında Irazca Muhtar'a türlü hakaretler ve tehditler savurur. Bu tehditlerden biri yine ırza geçmeyle intikam alma düşüncesidir: "Bana yaptıklarını sormasalar da olur!.. Kızın Güllü büyüyecek. Fısıldayacağım delikanlıların kulağına. Kavilleşip kaldıracaklar dağa. Bozup becerip atacaklar önüne; al! En ağır yıkım bu olacak sana! Bu yaptıkların yanına kalır mı sanıyorsun sen?.." (Baykurt, 2020b, s. 121).

Romanlarda şiddet, erkeğin gücünü kadına gösterme şeklinde kaba bir biçimde ortaya çıkarken taciz ve tecavüz intikam şekli olarak kendini gösterir. Ataerkil toplumda iki erkeğin düşmanlığında ezilen taraf yine kadın olurken bu güç savaşında kadının da kadını yeri geldiğinde erkeğin gücüne kurban ettiği görülür.

Annelik

Fakir Baykurt üçlemesinde annelik de yine ataerkil düzene göre şekillenmiş, çocuk çoğu zaman erkeğin kadına emanet edilmiş bir mülkü gibi gösterilmiş, aynı zamanda kadına kocasının soyunu devam ettirebilecek bir erkek çocuk verebildiği ölçüde değer biçilmiştir. Üçlemede bu çarpık düşüncenin tek istisnası, Baykurt'un fikirlerine hizmet edecek şekilde idealize edilmiş bir karakter olan Irazca'dır. Oğlundan daha güçlü bir karakter olarak çizilen Irazca, bu düzenin dışına çıkabilecek eylemlerde bulunarak Bayram'a hemen her işte sözünü geçirir (Baykurt, 2006, s. 9). Fakat annelik haricinde günlük yaşamında onun da yaşantısı diğer köy kadınlarından pek farklı değildir.

Romanlarda annelik, erkeğin emanetini kollama şeklinde, kimi zaman bezginlikle görünür. Ataerkil düşünceyle birlikte adeta kuluçka makinesine dönüşen ve doğum kontrol yöntemlerine ulaşamayan kadın, doğurduğu çocuğa da zamanla kayıtsız kalmaya başlar. Beauvoir, anneliğin kadının fizyolojik yazgısı olduğunu, tüm organizmanın türün sürdürülmesine yönelik olduğu için anneliğin "doğal" misyon olduğunu söyler. Fakat insan toplumunun hiçbir zaman doğaya büsbütün teslim olmadığını da ekler (2021b, s. 227). *Kara Ahmet Destanı*'nda Ahmet ve arkadaşlarının gittikleri evde kapıcının karısı kaldırımında oturup düşüncelere dalmıştır. Bu sırada sokakta oynayan çocuklarının başına bir kaza geleceğinden endişe duyar. Fakat bu endişe çocuğunu kaybetme yönünde değil, kocasına hesap verme veya hapse girme doğrultusundadır:

Hay Allah senin belanı versin taksi gibi! Eziyordun bebeyi! Kız Neslaan! Gel şurda oyna, ezileceksin; baban diyecek bakmadın!.. (...) Hay Allah belanı versin kamyon gibi; ne işin var buralarda, ezdin çocuğu! Kör şeytanından bul! Kız Neslaan, çek kardaşın Kurban'ı; ezilecek! Bakmadın diye dama katacak hükümet! Ahir ömrümde burnumdan getirecek; dirisine sahip çıkmayan hükümet ölüsünü başıma kakacak, çek kardaşını!.. (Baykurt, 2020b, s. 317-318).

Burada erkeğin hâkimiyetinin veya eril bir oluşum olan hükümetin kadındaki yansımaları, onu kendi çocuğuna atanmış bir bakıcı konumuna getirmiş, kadını duygusal anlamda çocuğa karşı kayıtsızlaştırmıştır. Beauvoir (2021b), ekonomik ve duygusal nedenlerin çocuğu annenin gözünde çeşitli rollere sokmasından söz eder (s. 250-251). Çocuk ya bir yük, bir ayak bağıdır; ya da bir kurtuluş, bir mücevher, bir güvencedir. Çocuklarının başlarına çok kötü kazalar geleceğini düşünen anneler, onlara karşı bastırmaya çalıştıkları bir düşmanlık duyarlar.

Diğer tarafta ise kadın, doğurduğu erkek çocukla veya bu çocuğun kahramanlığıyla övgüye layık görülür. Kadına erkek üzerinden yapılan bu övgü, *Yılanların Öcü*'nde Ahmet'i doğuran Haçça aracılığıyla gösterilir. Kadına biçilen pasif rolden söz eden Rubina Saigol (2013), rol olarak erkeğin arkasında, onun

kahramanlıklarına alkış tutan bir kimse olarak var olabileceğini anlatır. Şan ve şerefine erkeğe ait olduğunu, kadının ise o erkeğin yalnızca bir yakını olmakla, dolaylı olarak anılacağını söyler. “Yiğit oğullar doğurmak veya sevdiği erkeğin yiğit ve kahraman olması, bir kadının elde edebileceği en büyük şereftir” (s. 238). Hacı'nın dövdüğü Haçça'yı ziyaretten gelen Bekçi Mustafa, Muhtar'a onun durumunu nakleder. Bu sırada içinden onun güzel bir kadın olmasını, “kahraman” bir gelin olmasını doğurduğu çocuk üzerinden yorumlar: “Kalçalıydı... Gözeldi... Temiz... Avrat lazım kalçalı, oğlan doğursun pençeli... dedikleri gibiydi!.. Ahmet oğlan pençeli olacak... Yırtıcı... Deli Hacı'nın sülalesini serecek yere!.. Haçça gelin böyle bir oğlan doğurdu! Haçça gelin kahraman. Gözel. Temiz!.. Furan eller bileğinden kırılınsın!..” (Baykurt, 2006, s. 207).

Kadına onun doğurduğu çocuk üzerinden değer biçme, esasen onun cinselliğine bir amaç yükleme şeklinde de okunabilir. Yine Saigol'un (2013) deyişiyle “Kadınların cinselliğine ulusal hedeflerle (millet için iyi askerler, çalışkan işçiler doğurma yükümlülüğü getirilerek) el konulunca, bedenleri üzerindeki kontrolleri de ellerinden alınmış olur.” (s. 236). Dolayısıyla kadının cinselliği veya doğurganlığı da yine kontrolleri olasılıkla bir erkeğin eline geçtiği zaman övülmeye layık görülür. *Kara Ahmet Destanı*'nda Ahmet, çocukken köylerine gelen, Baykurt'un dönemin bürokratlarına ters düşecek biçimde donatıp idealleştirdiği Kaymakam'ı idol alır ve böyle bir meslek seçeceği dönemin hayalini kurar. Bu sırada onu beğenen herkesin annesini merak edeceğini düşünür: “‘Yahu nasıl kaymakam, hangi ana doğurmuş?’ diye soracaklar. Zaman zaman yanına alıp gezdirecek anasını. Çok saygı gösterecek ona. Anlatacak, işte beni bu ana doğurdu.” (Baykurt, 2020b, s. 16). Kadını kendi başına yeterince değerli bulmayan ataerkil düşünce, bu değeri yine erkek üzerinden, bizzat onun doğurduğu bir çocuk üzerinden vermeye çalışmıştır.

Üçlemede annelik, köy veya köylü zihniyetinde kadına zorunlu olarak biçilmiş ve onu tanımlayan bir rol hâline gelmiştir. Bundan dolayı çocuktan önce kocasıyla anılan kadın, çocuktan sonra da muhtemelen erkek olan bu çocuk üzerinden tanımlanır ve çocuğun durumuna göre değer kazanır veya horlanır.

Sonuç

Asırlar boyunca erkeğin gölgesinde kalmış, kendisine sunulan kısıtlı koşullarda yaşamayı benimsemiş, ataerkinin tanıdığı rollerle varlığı hatıra gelmiş “ikinci cinsiyet” olan kadın, sosyal hayatta olduğu kadar yazınsal ortamda da kendisinden kendisi olarak bahsedilmesini beklemiştir. Dünyada feminizmin ilk sözcüleri olan kadın yazarların ele almasıyla birlikte kadın, eserlerde kendi kimliği, istekleri, düşünceleri ve bireyliğiyle görünür olmaya başlamıştır.

Türk edebiyatında gerçekçilikle anılan Köy Enstitüsü çıkışlı yazarlardan Fakir Baykurt, *Yılanların Öcü* ile onu takip eden *Irazca'nın Dirliği* ve *Kara Ahmet Destanı* adlı üçlemede kadının köy ve köylü yaşamındaki yerini tüm çıplaklığıyla vermeye çalışmış, onun dile getirilmeyen sorunlarına eğilerek döneminde öncü bir tavır sergilemiştir. Baykurt'un bu tavrında Marksist görüşün getirdiği, köy yaşamında ezilen sınıfın sesi olma düşüncesi de etkili olmuştur.

Eserlerde kadın, köyün ataerkil zihniyetinin çatısı altında günlük yaşayışıyla yansıtılmış, erkeğin çizdiği sınırlar içerisinde kendi kimliğinden soyutlanarak yalnızca ona biçilen roller çerçevesinde var olabildiği aktarılmıştır. Kadının erkeğe ait bir mülk gibi görülmesi, onun köy şartlarındaki yaşamını belirleyen en önemli etken olmuştur. Buna rağmen bir niteleme olarak kadın sözcüğü bile hakaretvari bir tanımlama hâline gelmiş, herhangi bir kötülük düşüncesinde ilk akla gelen yine kadın olmuştur. Üçlemede bu tür

sorunları dile getiren Baykurt, köy yaşamında varlığının bile farkında olmayan kadının sesi olmaya çalışırken onun konuşmaya başlamasına da olanak tanımıştır.

Kaynakça

- Adams, J. C. (2021). *Etin Cinsel Politikası* (çev. G. Tezcan, M. E. Boyacıoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baykurt, F. (1997). Yazdıklarım. *Aydınlanmanın Işığında Sanat İnsanlarımız III Fakir Baykurt* (haz. F. Andaç) 180-181. İstanbul: İde Yayınları.
- Baykurt, F. (1998). Ne Çıktı “Köy Romanı” Tartışmasından? *Benli Yazılar*, İstanbul: Papirüs Yayınları. 144-154.
- Baykurt, F. (2006). *Yılanların Öcü*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Baykurt, F. (2020a). *Irazca'nın Dirliği*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Baykurt, F. (2020b). *Kara Ahmet Destanı*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Beauvoir, S. (2021a). *İkinci Cinsiyet Cilt I -Olgular ve Efsaneler-* (çev. G. Acar Savran). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Beauvoir, S. (2021b). *İkinci Cinsiyet Cilt II -Yaşanmış Deneyim-* (çev. G. Acar Savran). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2014). *Eril Tahakküm* (çev. B. Yılmaz). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Brownmiller, S. (1984). *Cinsel Zorbalık* (çev. S. Öncü). İstanbul: Cep Yayınları.
- Ertop, K. (1997). “Irazca Üçlemesi”nde Köy Sorunları. *Aydınlanmanın Işığında Sanat İnsanlarımız III Fakir Baykurt* (haz. F. Andaç) 110-121. İstanbul: İde Yayınları.
- Holland, J. (2016). *Mizojini -Dünyanın En Eski Önyargısı- Kadından Nefretin Evrensel Tarihi* (çev. E. Okyay). Ankara: İmge Yayınları.
- Kaplan, R. (1988). *Türk Romanında Köy*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Lewis, O. (2002). *Tepoztlán* (çev. Ç. Girgiç Şalap). İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Lewis, O. (1971). *İşte Hayat* (çev. V. Çelikbaş). İstanbul: E Yayınları.
- Makal, M. (2009). *Bizim Köy*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Michel, A. (1997). *Feminizm* (çev. Ş. Tekeli). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Millett, K. (1987). *Cinsel Politika* (çev. S. Selvi). İstanbul: Payel Yayınları.
- Moran, B. (1999). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pateman, C. (2017). *Cinsel Sözleşme* (çev. Z. Alpar). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Sagaert, C. (2017). *Kadın Çirkinliğinin Tarihi* (çev. S. Kenç). İstanbul: Maya Yayınları.
- Saigol, R. (2013). Militarizasyon, Ulus Ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri (çev. T. Güney). *Vatan, Millet, Kadınlar* (der. A. G. Altınay) 227- 259. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Woolf, V. (2021). *Kendine Ait Bir Oda* (çev. B. Göçer). İstanbul: Can Yayınları.
- Yuval-Davis, N. (2014). *Cinsiyet ve Millet* (çev. A. Bektaş). İstanbul: İletişim Yayınları.